

ONZE RUBRIEK VOOR BEGINNERS OPZOEKINGEN IN DE REGISTERS VAN DE BURGER- LIJKE STAND

In de voorgaande rubriek toonden we uitgaande van enkele concrete voorbeelden hoe we opzoekingen in de Burgerlijke Stand kunnen aanvatten (1). We gaan nu wat dieper in op die voor het genealogisch onderzoek zo'n belangrijke bron. We hebben het hier wel te verstaan over de registers van de moderne Burgerlijke Stand. Deze registers zijn, in theorie althans, de voortzetting van de oude Burgerlijke Stand die bijgehouden werd door de geestelijkheid. Gemakshalve spreekt men bij ons dan over de Parochieregisters. Eén van de gevolgen van de Franse Revolutie is het volledig seculariseren van de Burgerlijke Stand. Door de Franse grondwet van 1791 (II, art. 7) werd bepaald dat geboorte (vroeger ging het eigenlijk meer om het doopsel), huwelijk en overlijden van alle burgers (en niet meer enkel de gelovigen) zouden vastgesteld worden door daartoe aangestelde openbare ambtenaren (2). De taak om de registers van de Burgerlijke Stand bij te houden, werd door de wet van 20 september 1792 toevertrouwd aan de gemeenten. In ons land werden deze wetten na de Franse annexatie ingevoerd bij besluit van 29 Prairial an IV (17 juni 1796). Het Burgerlijk Wetboek van 1804 heeft de bepalingen van de wet van 1792, mits enkele aanvullingen en verbeteringen, overgenomen. Sindsdien zijn deze wetten op enkele detailpunten na praktisch ongewijzigd gebleven (3). Ook de gemeentewet bepaalt dat het college van burgemeester en schepenen belast is met het houden van de registers van de Burgerlijke Stand.

De door de zoekers meest geraadpleegde akten zijn de geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten. Andere akten (zoals echtscheiding, adoptie, nationaliteitsakten), ingeschreven in aanvullende registers, laten we voorlopig buiten beschouwing. Ook de akten afkomstig van de Burgerlijke Stand van andere gemeenten worden in aanvullende registers genoteerd. Tijdens de Franse periode werden de akten in het Frans opgesteld, in de periode van het Verenigd Koninkrijk werd in Vlaanderen het Nederlands gebruikt. Na de onafhankelijkheid koos een deel van de gemeenten terug voor het Frans, maar een deel bleef gewoon het Nederlands gebruiken. De taalwetten (o.m. de wet van 2.8.1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken) stellen ook bij het opstellen van akten van de Burgerlijke Stand het Nederlands verplicht in Vlaanderen.

Waar worden de akten van de Burgerlijke Stand bewaard?

Deze vraag dienen we eigenlijk te stellen voor gelijk welke bron die we voor onze opzoekingen willen opsporen (4). De Burgerlijke Stand maakt deel uit van de ge-

(1) J. ROELSTRAETE, Onze rubriek voor beginners: de akten van de Burgerlijke Stand, in: *Vlaamse Stam*, XXXVII (2001), p. 345-347.

(2) De ambtenaar van de Burgerlijke Stand is de burgemeester van de gemeente, maar deze kan vragen om de taak toe te vertrouwen aan een schepen. De ambtenaar wordt bijgestaan door de bedienden van de Burgerlijke Stand. In bijzondere omstandigheden (buitenland, schepen en vliegtuigen) kunnen buitengewone ambtenaren met bijzondere bevoegdheden optreden.

(3) J. GILISSEN, *Historische inleiding tot het recht*, Antwerpen, 1981, 513-515.

(4) Zie hiervoor P. VANDEN EECKHOUT & G. VANTHEMSCHE (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-20ste eeuw*, Brussel, 1999.

meenteadministratie. Twee afdelingen die zich bezig houden met bevolkingsregistratie dienen we uit elkaar te houden: er is de dienst Burgerlijke Stand en de dienst Bevolking. Bij de Burgerlijke stand worden geboorten, huwelijken en overlijden in registers bijgehouden. Dit kunnen voor geboorten, huwelijken of overlijdens afzonderlijke registers zijn. In kleine gemeenten worden de akten van geboorte, huwelijk of overlijden gewoon chronologisch genoteerd in hetzelfde register. Deze registers worden in het dubbel opgemaakt (5). Eén exemplaar van elk register blijft bewaard op de gemeente, één exemplaar wordt jaarlijks overgebracht naar de griffie van de rechtbank van eerste aanleg. Het zijn deze laatste registers die na verloop van tijd kunnen overgebracht worden naar het Rijksarchief. Deze originele registers worden voor wat Vlaanderen betreft gecentraliseerd in het Rijksarchief van Beveren-Waas, maar kunnen daar niet geconsulteerd worden. Het Rijksarchief stelt evenwel de microfilms hiervan gemaakt ter beschikking van het publiek. Deze microfilms, bijna altijd gemaakt door leden van de Mormoonse kerk, lopen meestal tot 1870. Thans is de verfilming bezig van de registers tot omstreeks 1920.

Waar kunnen we best de registers raadplegen ? Welke voorwaarden dienen vervuld ?

Uit het voorgaande zal duidelijk zijn dat we ofwel naar het gemeentehuis ofwel naar het Rijksarchief moeten. Consultatie op het gemeentehuis heeft zeker voordelen, maar er zijn ook nadelen. Sommige gemeenten zijn niet zo geneigd om de zoekers ter wille te zijn. Nochtans zijn we voor de periode van 1870 tot nu meestal aangewezen op de bereidwilligheid van de gemeente. Alhoewel de registers van de Burgerlijke Stand in principe openbaar zijn (de akten moeten immers tot bewijs dienen van de burgerlijke staat van een persoon) zijn er allerlei beperkingen ingevoerd, zowel om praktische (organisatorische) redenen, als om principiële redenen (bescherming van de privacy – voor akten die geen 100 jaar oud zijn). Het beste is dan ook om vooraf bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg een machtiging aan te vragen om bepaalde opzoekingen in de Burgerlijke Stand zelf te mogen verrichten. Men kan natuurlijk altijd om een afschrift van een akte vragen, maar voor gewettigde kopieën dient uiteraard betaald. Hebben opzoekingen in de gemeente zelf voordelen, er zijn ook wel wat nadelen. Niet ieder gemeentehuis beschikt over de nodige accommodatie om opzoekingen te laten verrichten. Uit de enquêtes die meestal door de provincie bij hun gemeenten worden gehouden, valt in dit verband veel te leren (6).

Een ander probleem zijn de mogelijke vele verplaatsingen. Zo kan het heel gemakkelijk voorkomen, dat we al na één akte verplicht zijn om een ander gemeentehuis op te zoeken.

Voor opzoekingen vóór 1870 is het dus zeker aangewezen om die in het Rijksarchief te verrichten. Hier heeft men om te beginnen praktisch alle registers van de Burgerlijke Stand voor de hele provincie binnen handbereik. Het raadplegen op microfilm kan aanvankelijk omslachtig lijken, maar dit went heel vlug.

(5) Alleen de registers van huwelijksafkondigingen worden slechts in één exemplaar opgemaakt.

(6) Een mooi voorbeeld is: Uit de vergeethoek. Archiefbeheer en archiefzorg in de West-Vlaamse gemeenten, Brugge, 2000, 103 pp. Voor iedere gemeente kennen we de toestand van het archief, de organisatie, de ordening en inventarisering en vooral de dienstverlening.

Hoe moet ik te werk gaan bij het opzoeken in de registers van de Burgerlijke Stand ?

Opzoekingen zonder tafels (indices, klappers) zouden onbegonnen werk zijn. Er zijn twee soorten tafels van de registers van de BS: de jaarlijkse tafels en de tienjaarlijkse tafels.

- De jaarlijkse tafels

Sedert het decreet van 20 juli 1807 moet de ambtenaar van de Burgerlijke Stand ieder register op het einde van het jaar afsluiten met een jaarlijkse tafel. Normaal moet hij hiermee klaar zijn tegen 15 januari van het volgende jaar. Ook deze jaarlijkse tafels worden in dubbel opgemaakt, per categorie van akte. Staan alle akten dus in één register dan dient men de afzonderlijke tafels te zoeken achteraan. Wanneer meerdere boekdelen worden gebruikt, dan zal men bvb. achteraan het deel van de geboorten ook de tafel op de geboorten vinden. De jaarlijkse tafels bevatten verschillende kolommen. We vinden er de naam en voornamen van de persoon op wie de akte betrekking heeft, het nummer van de akte, indien de inschrijving in het hoofdregister staat, het nummer van de akte indien de inschrijving in een bijkomend register staat. De namen staan in alfabetische volgorde. In de eerste jaren werd wel eens van die regel afgeweken en alleen op de eerste letter gerangschikt. Ook met randmeldingen dient rekening gehouden te worden. Een natuurlijk kind dat bij huwelijk van de moeder gewettigd wordt en de naam krijgt van de wettige vader zal dus in de tafel van zijn geboortjaar te vinden zijn onder zijn eerste naam, in het jaar van wettiging onder zijn nieuwe naam. Ook de akten die overgeschreven zijn van andere gemeenten komen in de tafels voor. Zo zal een persoon overleden in Kortrijk, maar wonende in Wielsbeke, te vinden zijn in de tafels van de overlijdens van Kortrijk, maar evengoed in de tafels van overlijdens van Wielsbeke. Men moet dus oppassen bij het alleen maar raadplegen van de tafels, zonder de akte zelf te zien. Bij de tafels op de huwelijksakten zal men zowel de man als de vrouw alfabetisch terugvinden in de tafels. In de beginjaren van de Burgerlijke Stand was dit zeker niet altijd het geval. Ook bij tafels op overlijdensakten kan men onder twee namen de betrokkene terugvinden indien deze getrouwd is. Doodgeboren kinderen vindt men alleen in de tafel van de overlijdensakten onder de naam van de vader (althans volgens de huidige wetgeving) met tussen haakjes de vermelding van het geslacht.

Raadplegen van de jaarlijkse tafels is zeker bij consultatie in het Rijksarchief soms onontbeerlijk. Indien men bvb. het jaar reeds kent, dient men niet eerst te zoeken in de tienjaarlijkse tafels. Soms zijn de registers (b.v. voor de periode 1860-1870) gedeponereerd in het RA, maar niet de tienjaarlijkse tafels. Dit is zeker het geval bij kleinere gemeenten, die soms de tienjaarlijkse tafels over een langere periode lieten inbinden en daardoor in de griffie van de rechtbank moesten blijven.

- De tienjaarlijkse tafels

De tienjaarlijkse tafels zijn de samenvoeging van de jaarlijkse tafels over een periode van tien jaar. Deze tafels worden opgemaakt onder toezicht van de hoofdgriffier van de rechtbanken van eerste aanleg binnen de eerste zes maand van het elfde jaar. De tienjaarlijkse tafels worden in twee exemplaren opgemaakt. Eén exemplaar wordt bezorgd aan de gemeente. De tafels worden in lijstvorm opgemaakt (niet op steekkaarten, al zal daar in de praktijk wel van uitgegaan worden). De tienjaar-

lijkse tafels bevatten dus alle gegevens van de jaarlijkse, maar eventueel ook de fouten. Er zijn tafels voor de geboorten, voor de huwelijke en echtscheidingen en voor de overlijdens. Voor de Franse periode (1796-1802) werden in vele gevallen geen tafels opgemaakt. De tienjaarlijkse tafels omvatten de volgende perioden: 1803-1812, 1813-1822, 1823-1832, 1833-1842, 1843-1850, 1850-1860, 1860-1870, enz.

Zoals de registers zelf werden dus ook de exemplaren van de tienjaarlijkse tafels bewaard in de griffie van de rechtbanken van eerste aanleg overgebracht naar het Rijksarchief. Ook deze tafels kunnen alleen op microfilm geraadpleegd worden. Tot 1860 werd een derde exemplaar opgemaakt bestemd voor de prefect of de provinciegouverneur.

Hoe ga ik nu in de praktijk te werk ?

Ik ga even uit van een concreet voorbeeld. Ik ken de geboortegegevens van Gabrielle Wyseur en ik wil haar ascendenten opsporen. Gabrielle Marie Wyseur is geboren in Rekkem op 11 mei 1906. Uit de gegevens van haar geboorte ken ik de namen en de geboorteplaats van haar ouders. Haar moeder is van Menen. Het ligt voor de hand dat we dus eerst in de tafels van Menen gaan kijken. In de tienjaarlijkse tafels van Menen op de huwelijken vind ik inderdaad het gezochte huwelijk terug. Nu kan ik gemakkelijk de akte zelf opsporen. Ernest Wyseur en Hélène Vanoverschelde zijn getrouwd in Menen op 21 november 1901. In de huwelijksakte worden hun respectieve geboortegegevens genoteerd: Ernest Achille Wyseur is geboren in Lauwe op 7 januari 1873 als zoon van Victor en Rosalia Declercq en Hélène Vanoverschelde is geboren in Menen op 27 april 1878. Toen Gabrielle Wyseur op 16 september 1930 trouwde met Gilbert Delrue leefden haar ouders nog. In de tienjaarlijkse tafels van Rekkem zal ik tevergeefs hun overlijden zoeken. Meer geluk brengt het zoeken in de tafels van Menen: Ernest Wyseur overleed in Menen op 10 maart 1950, Hélène Vanoverschelde overleed in Menen op 27 december 1932. Niet altijd trouwt men in de gemeente waar het meisje geboren is. Zo zijn de ouders van Hélène, Karel Vanoverschelde en Stephanie Lietaer, getrouwd in Menen op 13 juni 1870. Karel is geboren in Menen op 25.9.1827 en overleed er op 11 juni 1897, Stephanie is geboren in Rekkem op 23.2.1837 en is ook in Rekkem overleden op 29.3.1888.

De ene akte leidt tot de andere akte. Soms is het opsporen van een huwelijk of overlijden niet zo gemakkelijk. Het raadplegen van tienjaarlijkse tafels van de verschillende gemeenten die zouden kunnen in aanmerking komen kan heel wat tijd vergen. Het raadplegen van bevolkingsregisters zou de zaken kunnen vergemakkelijken. Maar hier stelt de toegankelijkheid een probleem.

Op de inhoud van de verschillende akten komen we in een volgende bijdrage zeker terug. Ook de moeilijke periode van de Franse tijd vraagt een aparte behandeling. Toch al één belangrijke raadgeving: maak ofwel een fotokopie of schrijf tenminste de akte zoveel mogelijk volledig af. Zo zal men later zeker zijn alles genoteerd te hebben. Akten van de Burgerlijke Stand bevatten niet alleen primaire gegevens maar bevatten ook reeds veel secundaire gegevens als beroepen, woonplaatsen, enz. Deze gegevens zijn de noodzakelijke bouwstenen van een goede familiegeschiedenis.

Johan Roelstraete

Bibliografie

Behalve de al geciteerde werken maakten we gebruik van:

Burgerlijk Wetboek

J. ROELSTRAETE, Handleiding voor genealogisch onderzoek in Vlaanderen, Roeselare, 1998, pp. 187-201.

R. DE MAN, De nieuwe commentaar op de Burgerlijke Stand in België, Heule, s.d.

J.MERTENS, Parochieregisters, Akten van de Burgerlijke Stand en "Status Animarum". Typologische benadering, in: Jaarboek 3 van het Vlaams Centrum voor Genealogie en Heraldiek, 1986, pp. 15-56.

P. SENAEVE, Compendium van het personen- en familierecht. 1. Personenrecht, Leuven-Amersfoort, 1989.

R.F. VULSMA, Burgerlijke Stand en bevolkingsregister, 's-Gravenhage, 1988.